

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรท้องถิ่น

1.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

1.2 วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2. หลักทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนการสอน

2.1 ขั้นตอนของการบริหารจัดการเรียนการสอน

2.2 กิจกรรมที่สำคัญในการบริหารจัดการเรียนการสอน

2.3 จุดประสงค์ของการบริหารจัดการเรียนการสอน

2.4 การจัดกิจกรรมการบริหารการเรียนการสอน

2.5 การวัดและประเมินผลการเรียน

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.4 ลักษณะการถ่ายทอด

3.5 กระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

3.6 ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

3.7 วิธีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.8 นโยบายที่เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ในทัศนะที่แตกต่างกัน ดังนี้

กรมวิชาการ (2539 : 23) ได้ให้ความหมายหลักสูตรระดับท้องถิ่นคือ รายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 107) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นคือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียนตามสภาพและความต้องการนั้น ๆ โดยอาศัยท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สมิตร คุณากร (2523 : 22) เสนอกระบวนการและวิธีในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการ
2. การจัดตั้งคณะอนุกรรมการ
3. การศึกษาและวิจัยเพื่อหาข้อมูลในด้านต่อไปนี้
 - 3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับชาติ
 - 3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและชุมชนในแต่ละเขตการศึกษา
 - 3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวลการสอนที่ได้จัดทำมาแล้วในอดีต
 - 3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละเขตการศึกษา
 - 3.5 กำหนดข้อตกลงเบื้องต้น เกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องแบบประมวลการสอนและเวลาในการดำเนินงาน
 - 3.6 ประชุมเพื่อดำเนินงาน

สังค์ อุทรานันท์ (2532 : 45) ได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง ซึ่งในการดำเนินงานทั้ง 2 ลักษณะ สามารถดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการ
2. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง หรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่
6. ดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
8. ทำการปรับปรุงแก้ไข

สุชาติ วงศ์สุวรรณ (2535 : 1-2) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงในลักษณะดังต่อไปนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา
3. ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่
4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่
5. จัดทำเนื้อหา/รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 123-135) กล่าวว่าไว้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น มีกระบวนการหรือมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น บุคคลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ได้แก่ ครูหรือผู้สอน ผู้บริหาร โรงเรียนศึกษานิเทศก์ วิทยากรท้องถิ่น นักวิชาการ

2. การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เช่น ได้แก่
 - 2.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น
 - 2.2 สสำรวจสภาพและความต้องการของผู้เรียน
3. การจัดหน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น
4. นำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544 : 15) ได้ให้ความหมาย การพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า หมายถึงการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นใหม่โดยไม่มีหลักสูตร

เดิมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และรวมถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วยแนวทางในการจัดทำ และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมี 6 ขั้นตอน คือ

1. จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งดำเนินการ โดย

1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น สภาพของ โรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

1.2 ศึกษาหลักสูตรแม่บท คำอธิบายของหลักสูตรว่าเปิดโอกาสให้โรงเรียน มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร

2. กำหนดความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่น คือการนำข้อมูลพื้นฐานมา กำหนดความต้องการจำเป็น โดยจัดอันดับความสำคัญของสิ่งที่จะพัฒนาหลักสูตร เช่น ปัญหาอาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาสังคม เป็นต้น

3. กำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนสามารถกำหนด เพิ่มเติมให้สอดคล้องในสิ่งที่จะเรียน

4. จัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือเนื้อหาหรือกิจกรรมที่โรงเรียนกำหนดให้เรียน

5. จัดทำแผนการสอน คู่มือครูและสื่อการสอน

6. การปรับปรุงและพัฒนา ได้แก่ การนำหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาแล้วไป ทดลองใช้ประเมินผลและปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น

นิคม ชมพูหลง (2545ก : 111-114) กล่าวว่าในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับ โรงเรียน อาจดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยบุคลากร ที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย จำนวนประมาณ 5-7 คน อาจประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็น คณะกรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

2. ศึกษาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางให้เข้าใจหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของรายวิชาที่จะพัฒนาและศึกษาข้อบกพร่องของหลักสูตรแม่บทในส่วนที่ไม่เอื้อ หรือไม่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น

3. สรุปรวบรวมข้อมูลทั่วไปของท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์ สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น แนวโน้มของการพัฒนา สิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ศักยภาพของโรงเรียน และความต้องการของประชาชนใน ท้องถิ่นแล้วรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

4. ศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะพัฒนา

5. กำหนดเรื่อง/กลุ่มประสบการณ์/วิชา/ระดับชั้นที่จะพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และศึกษาข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนา โดยละเอียดจากภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

การบริหารจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอน

นิคม ชมพูลง (2545ข : 45) กล่าวว่าขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการสอน ขั้นดำเนินการสอนและขั้นประเมินผล

1. ขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอน การเตรียมการสอนเป็นการวางแผนการสอนก่อนการเข้าสอนสิ่งที่ควรพิจารณา มีดังนี้

1.1 การเตรียมการสอน ต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของรายวิชา เพื่อครูผู้สอนจะได้ทราบว่ากำลังจะสอนอะไร รวมทั้งเป็นแนวทางในการเลือกและกำหนดเนื้อหาวิชาและภารกิจกรรมและเนื้อหาให้ต่อเนื่องกันได้

1.2 ควรพิจารณาพื้นฐานของผู้เรียน ว่ามีพื้นฐานความรู้เดิมอย่างไร เพื่อจะได้เตรียมเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียน

1.3 การกำหนดเนื้อหา เป็นการเตรียมเนื้อหาให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย มีความกว้างขวาง สมบูรณ์ถูกต้องเหมาะสมกับลักษณะงาน

1.4 การกำหนดเวลาให้เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการสอน ซึ่งการปฏิบัติจะใช้เวลาในการฝึกร้อย่างไร ใช้ระยะเวลาสั้นหรือยาวต่อเนื่องกันอย่างไร

1.5 กำหนดวัสดุฝึกและอุปกรณ์การสอน โดยการเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและการฝึกร้อยนั้น

2. ขั้นดำเนินการ เป็นการดำเนินการระหว่างสอน เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ข้อควรพิจารณามีดังนี้

2.1 ชั่วโมงแรกเป็นชั่วโมงสำคัญ เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยดีก็จะเป็นโอกาสในชั่วโมงถัดไป

2.2 ชั่วโมงต่อ ๆ ไป การเริ่มสอนในแต่ละชั่วโมงควรทบทวนการสอนที่ผ่านมาเพื่อที่จะได้การฟื้นความจำและความต่อเนื่องของบทเรียนอย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้ซักถามระหว่างชั่วโมง รวมทั้งสรุปบทเรียนและการทดสอบความเข้าใจในสิ่งที่เรียน

3. ชั้นการประเมินผล เป็นขั้นสุดท้ายของการสอนว่าจะได้ตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ ครูจะประเมินผลการเรียนที่เสร็จสิ้นลงไปแล้วว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยกำหนดการผ่านเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

กิจกรรมที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน

นิคม ชมพูลง (2545ช : 46) กล่าวว่ากิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบ่งได้เป็น 3 ด้านดังนี้

1. การวางแผนการสอน การวางแผนการสอน เป็นการวางแผนล่วงหน้าว่าจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร สอนอย่างไร สอนอะไร โดยอาจใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ มาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอนดังนี้

- 1.1 กำหนดวัตถุประสงค์ของการสอนให้ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้ วัดผลได้
- 1.2 กำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ และจัดลำดับประสบการณ์ที่จะสอน
- 1.3 เลือกวิธีสอนและสื่อการสอนที่เหมาะสม
- 1.4 ดำเนินการสอนด้วยกิจกรรมการสอน
- 1.5 วัดและประเมินผลเพื่อจะได้นำไปพิจารณาปรับปรุงการสอนให้ได้ผลดี

ยิ่งขึ้น

2. วิธีการจัดระบบการสอนการจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวเทคโนโลยีใหม่เป็นการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการคำนึงถึงความต้องการ ความสามารถและสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวนการของวิธีการจัดระบบ การจัดการเรียนการสอนจะตอบปัญหา 4 ข้อ คือ

- 2.1 จุดมุ่งหมายอะไรที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน
- 2.2 มีเงื่อนไขการเรียนอย่างไร จึงจะทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดมุ่งหมายนั้น
- 2.3 แหล่งทรัพยากรอะไรที่จำเป็นสำหรับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้

ผู้เรียน

- 2.4 ผลที่ได้รับอยู่ในระดับใดและมีขั้นตอนใดที่ควรปรับปรุง การจะได้

คำตอบข้างต้น

3. การพัฒนาการสอน การพัฒนาการสอนจะมี 7 ขั้นตอน คือ

- 3.1 กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้

- 3.2 เลือกเนื้อหาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม
- 3.3 เลือกวิธีสอนที่เหมาะสม
- 3.4 เลือกบุคลากร
- 3.5 เลือกวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสม
- 3.6 จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้
- 3.7 ประเมินผลที่ได้รับและเสนอแนะสิ่งควรปรับปรุงแก้ไข

จุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 61) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จุดประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Instructional Objectives or Behavioral Objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเมื่อเรียนจบหน่วยการเรียนรู้หนึ่ง ๆ (Lessons) ในห้องเรียนนิคมเขียนเป็นข้อความในรูปพฤติกรรมที่สามารถวัด ได้อย่างชัดเจน การเขียนหรือกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้มักจะขยายจากจุดประสงค์รายวิชา จุดประสงค์รายวิชา 1 ข้อ สามารถครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้หลาย ๆ ข้อและจุดประสงค์การเรียนรู้บางข้ออาจพิจารณาขยายจากจุดประสงค์ของรายวิชามากกว่า 1 ข้อก็ได้จุดประสงค์ของการจัดการศึกษา ระดับการจัดการเรียนการสอนสามารถจำแนกได้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้หรือสติปัญญาหรือที่เรียกว่า พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านสมองหรือสติปัญญา โดยเริ่มต้นตั้งแต่การที่บุคคลมีความสามารถในการจดจำเนื้อหาหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ แล้วนำสิ่งที่รู้ (ความรู้) ไปสร้างให้เกิดความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลในที่สุด
2. ด้านเจตคติ / ความรู้สึกนึกคิดหรือเรียกว่า จิตพิสัย (Affective Domain) เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดและเจตคติ โดยเริ่มตั้งแต่คนรับประสบการณ์จากสิ่งหนึ่ง ๆ และเกิดการรับรู้ในสิ่งนั้น ๆ แล้วตอบสนองให้คุณค่าต่าง ๆ ในสิ่งที่ตนรับรู้ จากนั้นจึงนำสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านั้นมาจัดเรียงเรียงเป็นระบบแล้วสร้างเป็นลักษณะนิสัยหรือนุคลิกตามคุณค่า
3. ด้านทักษะหรือที่เรียกว่า ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่บุคคลรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า รวมทั้งการเคลื่อนไหวด้านกล้ามเนื้อและเตรียมความพร้อมทางด้านสติปัญญา ทางกาย ทางอารมณ์ที่จะปฏิบัติหรือลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จากนั้นจึงตอบสนองสิ่งที่ซับซ้อนขึ้นและสามารถแสดงการใช้ทักษะที่ผสมผสานอย่างคล่องแคล่วและมั่นใจ

ในการกำหนดจุดประสงค์ระดับกลุ่มวิชา / กลุ่มประสบการณ์และในระดับรายวิชา มีหลักสำคัญที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. สอดคล้องกับจุดประสงค์ในระดับอื่นที่สูงกว่าหรือกว้างกว่า กล่าวคือ จุดประสงค์ในระดับกลุ่มวิชา / กลุ่มประสบการณ์ควรสอดคล้องกับจุดประสงค์ในระดับหลักสูตร ส่วนจุดประสงค์ในระดับรายวิชาควรสอดคล้องกับจุดประสงค์ในระดับกลุ่มวิชา / กลุ่มประสบการณ์และในระดับหลักสูตรด้วย

2. สอดคล้องสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคม

3. เหมาะสมกับระดับความสามารถ วัย วุฒิภาวะของผู้เรียน

4. ครอบคลุมลักษณะผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้หรือสติปัญญา (ด้านพุทธิพิสัย) ทักษะ (ทักษะพิสัย) และเจตคติ หรือความรู้สึคนึกคิด (จิตพิสัย)

5. ใช้ภาษาที่ชัดเจนและกะทัดรัด

6. สามารถนำไปปฏิบัติได้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สมพงษ์ จิตระดับ (2527: 20-21) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องชัดเจน และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับความถี่รวบยอดของการสอน ตรงกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

2. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนให้นักเรียนได้ฝึกทักษะของความคิด การวิเคราะห์ การเลือก การตัดสินใจ และทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็น

3. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีผลต่อการเรียน พฤติกรรม ความรู้สึกรู้สึกความนึกคิดของผู้เรียนในทางที่ดีและมีประโยชน์

4. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับวัยและประสบการณ์ ช่วงสนใจระดับวุฒิภาวะและความสามารถทางสติปัญญา

5. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อกลางในการบูรณาการในเรื่องของเนื้อหา ประสบการณ์ สิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหา ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ให้เกิดความกลมกลืนในการเรียนรู้มีความใหม่และทันสมัยอยู่เสมอ

6. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีสาระน่าสนใจ สามารถแทรกความสนุกสนานเพลิดเพลิน และต้องมีส่วนท้าทายให้นักเรียนรู้จักคิด การให้เหตุผล และการแสวงหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเอง

7. กิจกรรมการเรียนการสอนควรสร้างและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง การทำตามกฎระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดไว้

8. กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีส่วนของการพัฒนาในเรื่องของการทำงานร่วมกัน

9. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ผลการแพ้ ชนะ มากเกินไป ทุกคนควรมีความพอใจ และรู้จักการยอมรับเพื่อพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นเสมอ

10. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องสามารถปรับเนื้อหาและประสบการณ์ซึ่งเป็นนามธรรมที่ท้าทาย ไม่น่าสนใจ ให้เกิดเป็นรูปธรรมที่แสดงออกได้ เคลื่อนไหว น่าสนใจและมีส่วนสร้างบรรยากาศที่ดีแก่ห้องเรียน

11. กิจกรรมการเรียนการสอนควรระบุชัดเจนถึงพฤติกรรมที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้ และต้องสามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน หลังจากกระบวนการเรียนรู้สิ้นสุดลง

นิคม ชมพูนุท (2545 : 47) ได้เสนอแนวคิดว่า กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่งในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ครูผู้สอนจะต้องศึกษาและนำมาใช้ให้เหมาะสมกับธรรมชาติและเนื้อหาวิชา วุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งความหมายของการจัดการเรียนการสอน คือการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนิน ไปอย่างมีประสิทธิภาพและการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการสอนที่กำหนดไว้

เนื่องจากการเรียนการสอนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร
2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน
3. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน
4. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา
5. จัดกิจกรรมให้มีลำดับขั้นตอน
6. จัดกิจกรรมให้น่าสนใจ
7. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม
8. จัดกิจกรรมโดยใช้วิธีการที่ท้าทายความคิดความสามารถของผู้เรียน
9. จัดกิจกรรมโดยใช้บรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง
10. จัดกิจกรรมแล้วต้องมีการวัดผลการใช้กิจกรรมทุกครั้ง

จะเห็นได้ว่าลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีนั้นจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน โดยให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมและเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน

นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอน ยังเป็นตัวชี้สำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ประสพผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด จึงมีคำกล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน จะแยกออกจากกันไม่ได้ แต่จะเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกัน

การวัดผลและประเมินผลการเรียน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการวัดและประเมินผลการเรียน ดังนี้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 97-98) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลไว้ ดังนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์ในการวัดและประเมินผลการเรียน ก่อนที่จะทำการวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียน ครูผู้สอนควรกำหนดจุดประสงค์ก่อนว่า จะวัดอะไร วัดแค่ไหน และวัดเพื่ออะไร ซึ่งจุดประสงค์ในการวัดและประเมินผลการเรียนควรให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน

2. การเลือกและสร้างเครื่องมือ เมื่อทราบจุดมุ่งหมายและสิ่งที่ต้องการจะวัดและประเมินผลก็ต้องพิจารณาว่าคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่จะวัดนั้นควรใช้เครื่องมืออะไร

3. การนำเครื่องมือไปสอบวัดผู้เรียน ครูผู้สอน หรือผู้คุมสอบ การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

4. การตรวจและนำผลเทียบกับเกณฑ์ เป็นการรวบรวมและแปลงคำตอบของผู้เรียนให้เป็นคะแนนแล้วจับบันทึกไว้

5. การประเมินผลเป็นการตัดสินใจว่าผู้เรียนมีความสามารถขนาดไหน สูงหรือต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ละคนได้เกรดอะไร ผู้เรียนส่วนใหญ่มีการเรียนเป็นเช่นไร

นิคม ชมพูหุลง (2545ข : 47) กล่าวว่า การวัด หมายถึง การกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ลงบนวัตถุ สิ่งของ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปตามกฎ

การประเมิน (Evaluation) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจ หรือพิจารณาตีค่าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งต่าง ๆ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่เพียงใดจำเป็นต้องมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ในอดีตที่ผ่านมาการวัดผลและประเมินผลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการใช้ข้อสอบ ซึ่งไม่สามารถสนองเจตนารมณ์การเรียนการสอนที่เน้นให้

ผู้เรียนคิด ลงมือปฏิบัติด้วยกระบวนการหลากหลาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ ดังนั้น ผู้สอนต้องตระหนักว่าการเรียนการสอนและการวัดประเมินผลเป็นกระบวนการเดียวกันและจะต้องวางแผนไปพร้อม ๆ กัน การวัดและประเมินผลการเรียนเป็นการตรวจสอบผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนว่ามีสิ่งใดบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและผู้เรียนได้พัฒนาความก้าวหน้าตรงตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนที่ตั้งไว้หรือไม่

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีถ่ายทอดต่อกันมากลายเป็นความรู้ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เป็นการสั่งสมประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งสามารถแสดงออกอย่างชัดเจนทำให้ได้รับการยอมรับในสังคมมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล โดยมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2537 : 40-42) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นประสบการณ์ในการประกอบอาชีพและการเล่าเรียน เช่น การที่ชาวบ้านรู้จัก วิธีทำนา การไถนา การใช้ควายในการไถนา การรู้จักถนอมข้าวโดยการ ใช้ควายหรือใช้ไม้หนีบพอนข้าวในการนวด รู้จักสานกระบุงตะกร้า นำไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักเอาดินขึ้นกระต๊ามมาแช่น้ำต้มให้เหือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์

รัตนะ บัวสนธิ (2537 : 176) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาแต่อดีต และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณีวิถีชีวิต การทำมาหากิน อ และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายเพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้านและปัจเจกชน

จารุวรรณ ชรรณวัตร (2538 : 14) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคมที่ได้สั่งสม ปฏิบัติต่อกันมาเป็นทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรความรู้ก็ได้

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (2538 : 23-24) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง พื้นเพ รากฐานของความรู้ชาวบ้านหรือความรู้ชาวบ้านที่เรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา กลั่นกรองประสบการณ์ชีวิตของคนคนหนึ่งจากเหตุการณ์สะสมกันมาและพัฒนาสู่ความรู้ ความเข้าใจในชีวิตของตนเอง

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2538 : 248) ได้กล่าวถึงความหมายถึงภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า เป็นความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิต เป็นแนวทาง หลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความรู้ที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดได้มีการปรับปรุง พัฒนา ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนเกิดความรู้ใหม่ตามสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

กรมวิชาการ (2539ข : 2) ได้ให้ความหมายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาด้วยความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะวิชาสาขาต่าง ๆ

ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540 : 41) ได้กล่าวถึงความหมายถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง มวนความรู้ ประสบการณ์ของชาวบ้านที่ได้รับการสั่งสมสืบทอดกันมาตามวิถีชีวิต วัฒนธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมและนำความรู้ที่นำมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามกาลสมัยเพื่อให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถของบุคคลที่มีอยู่ในตนเองที่ได้สั่งสมมาจากประสบการณ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถแสดงออกในรูปแบบต่างๆ จนได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไปและมีค่าต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล ชุมชน สังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นพร้อมกับประสบการณ์ของชีวิตในสังคมและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญ

ประเวศ วะสี (2536 : 25) กล่าวว่าลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย

1. ความจำเพาะกับท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ชัดเจนอยู่ในตัวตามชื่อเพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอกแต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือได้ก็ตี

2. มีความเชื่อมโยงกัน เป็นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของ กาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ความคิด

เรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นตัวอย่างของการเอาธรรมชาตินี้มาเป็นนามธรรมที่สื่อไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่อัตตประโยชน์โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติ

3. มีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มาก่อน

นันทสาร สีสลับ (2541 : 21) ให้กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรมจะสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

1. ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่รวมกันในสังคมหรือชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

จากทั้งสามลักษณะที่กล่าวมานี้คือ สามมิติของเรื่องเดียวกันซึ่งหมายถึง ชีวิตชุมชนสะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาไทยในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของสามเหลี่ยมภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตของคนไทย

ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อมจะแสดงออกในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตขั้นปัจเจกพื้นฐานสี่ ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่าง ๆ ซึ่งภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคมจะแสดงออกมาในลักษณะจารีตขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ นันทนาการ ภาษา วรรณกรรม ตลอดจนการสื่อสารต่าง ๆ และภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติจะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญที่มีความแตกต่างกันในหลายรูปแบบซึ่งแต่ละรูปแบบมีลักษณะเด่นเฉพาะของคน เป็นเอกลักษณ์อยู่ในตัวเองแต่ก็เชื่อมโยงสัมพันธ์กับสภาพธรรมชาติแวดล้อมภายนอกตลอดเวลา เนื่องจากภูมิปัญญาเกิดจากสภาพแวดล้อมคือ เป็นความรู้ ความนิยมหรือความเชื่อที่เป็นมรดกทางสังคมที่สืบทอดกันมา มีความสอดคล้องกับสภาพของความเป็นอยู่ในสังคมนั้น ๆ มีลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าถ้าหลังคนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็น

การภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือตำรับตำราต่าง ๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป อาจจำแนก ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้น ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในสังคม ภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้น ได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภคอีกด้วย
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลาย โดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากแสดงออกถึงความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่าง ๆ

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีค่าสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิกรรม เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นการประดิกรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประดิกรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ - เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหหรืออ่อนวอนเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

ลักษณะการถ่ายทอด

1. การละเล่น การเล่านิทาน การเล่นคำทายปริศนา เป็นการสร้างนิสัย บุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมประสงค์ ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องจริยธรรม ค่านิยม ปรัชญาชีวิต การดำเนินชีวิตในสังคม

2. ถ่ายทอดผ่านการกระทำ เช่น การบอกเล่าในขณะที่มีการทำพิธีกรรม ทั้งที่เป็นพิธีสู่ขวัญ พิธีทางศาสนา พิธีตามขนบธรรมเนียมท้องถิ่น พิธีแต่งงาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยจะแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะสภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์แตกต่างกันทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตต่างกัน ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี ศิลปะพื้นบ้าน อาหาร ฯลฯ จึงแตกต่างกันออกไป ซึ่งแต่ละภูมิภาคก็จะมีรูปแบบที่สอดคล้องเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

กระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน
กรมวิชาการ (2539 : 45) ได้ข้อสรุปซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับ โรงเรียนและ
ครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนให้มีความผสมผสานและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ดังนี้
แนวทางการปฏิบัติของโรงเรียน

1. โรงเรียนจะต้องทำใจให้กว้างและยอมรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเพื่อเป็น
พื้นฐานในการจัดการศึกษา
2. กิจกรรมที่โรงเรียนมอบหมายให้นักเรียนทำจะต้องสอดคล้องกับแผนการผลิต
ของชุมชน
3. ผู้ปกครอง ครู และชุมชนจะต้องร่วมมือและประสานใจ มีการแลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นระหว่าง โรงเรียนและชุมชน จะช่วยให้มองเห็นภาพของหลักสูตรและการนำหลักสูตร ไปใช้
ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นชัดเจนขึ้น
4. จัดให้มีเครือข่ายในแต่ละภาค แต่ละกลุ่มในการแสวงหาความรู้ร่วมกันมี
หน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมพิจารณาการดำเนินงานของตนและแก้ปัญหาาร่วมกัน
5. ควรมีการจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่น

แนวทางปฏิบัติของครูผู้สอน

บทบาทของครูผู้สอน ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบ โรงเรียน ควรมีการ
ปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรใน โรงเรียนและชุมชนให้มีความ
ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้ คือ

1. ครูจะต้องศึกษาชุมชนพร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชนทั้งจากการสังเกตและ
สอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวผู้เรียนที่เป็นปัญหาของผู้เรียน
มากำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน
2. ครูจะต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาสิ่ง
ที่เป็นศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ครูควรรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้และศึกษาวิธีการต่าง ๆ จากการ ไปเยี่ยม
โรงเรียนอื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคนและพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้น
4. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ครูควรดึงศักยภาพ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรหรือเป็นที่ปรึกษา ควรระดมบุคลากร คณะบุคคลที่เข้าใจใน
การศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์กรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการ
สอนเท่าที่จะทำได้

5. ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายไม่ยึดแต่ในหนังสือเรียนเท่านั้น

สุพัตรา ศรีสุวรรณ (2542 : 11) ได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นควรนำเทคโนโลยีการศึกษาเข้ามามีส่วนช่วยในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. รัฐบาลประกาศเป็นนโยบายให้ระบบการศึกษาค้ำคว้า เรียนรู้ ทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจะต้องจัดหาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ให้
2. ส่งเสริมให้มีการพิมพ์หนังสือและผลิตสื่อในรูปแบบอื่น ๆ เช่น วีดีโอ สไลด์ รายการวิทยุ ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้กับการศึกษาทุกระดับ
3. ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษามีการศึกษาค้นคว้า และมีการนำไปจัดเก็บให้เป็นระบบ ง่ายต่อการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อกระจายความรู้สู่ชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจจะต้องสร้างศูนย์สื่อด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งชาติ เพื่อเป็นแหล่งเก็บรวบรวมข้อมูล
4. สร้างศูนย์ฝึกอบรมภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งประเทศไทยเพื่อที่จะได้จัดฝึกอบรมทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา และตั้งชมรมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ
5. ปรับโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชน นำบุคคลในท้องถิ่นบ้านนาเป็นครูผู้สอนให้ความรู้ ทำโรงเรียนให้เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน ดึงเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม
6. บทบาทของครูต้องเป็นผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนประสานแหล่งเรียนรู้วิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้อย่างกว้างขวาง ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น
7. มีเครือข่ายสถานีวิทย์และโทรทัศน์ในการจัดรายการภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน
8. สื่อมวลชนจะต้องช่วยกันสนับสนุนและเผยแพร่ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่าง

ต่อเนื่อง

9. การวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็นการสร้างทรัพยากรทางวิชาการและวิชาชีพระดับสูง เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อประยุกต์ใช้คุณประโยชน์ต่อสาธารณะและเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องมีบทบาทในการลงทุนและส่งเสริมการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาด้วย

ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น กรมวิชาการ (2539 : 44) ได้เสนอวิธีการไว้ดังนี้

1. ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและปราชญ์ท้องถิ่น
2. เน้นการศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิถีคิดและความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. นำกระบวนการหรือความคิด แนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนการสอน

4. เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์

5. ฝึกให้ผู้เรียนคิดหลายด้านหลายมุม คิดอย่างอิสระแล้วสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

6. ผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น

7. เน้นกระบวนการมากกว่าเน้นการผลิต

8. ครูผู้สอนหรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เสนอไว้ 4 แนวทางคือ

1. ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณานำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรแม่บท โดยใช้ระยะเวลา จำนวนคาบเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนของกลุ่มประสบการณ์นั้น ๆ

2. เน้นให้ผู้เรียน ได้ปฏิบัติจริง

3. นำบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับผู้เรียน

4. สอดแทรกคุณธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของหลักสูตรให้กับ

ผู้เรียน

วิโรจน์ ศรีโสภาและคณะ (2544 : 171-172) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการแนว LICTA (Local Wisdom Integrative Constructivism Technology Related Instruction Application) ไว้ดังนี้

1. Local Wisdom หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สืบทอดกันมาเป็นศักยภาพในการแก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลงให้อยู่รอดปลอดภัยถึงปัจจุบัน

2. Integrative หมายถึง การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลและแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

3. Constructivism หมายถึง การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคล บุคคลเป็นผู้สร้าง (Constructivism) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เกิดเป็นการสร้างทางปัญญาซึ่งผู้สอน ไม่สามารถปรับเปลี่ยนปัญญาของผู้เรียน แต่สามารถปรับเปลี่ยน โครงสร้างทางปัญญาได้โดยจัดให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญา

สภาวะที่ประสบใหม่ ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ผู้เรียนจะต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมแล้วสร้างความรู้ใหม่

4. Technology Related Instruction หมายถึง การประยุกต์วิทยาศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ การตอบคำถาม การแก้ปัญหา นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การเรียนรู้ต้องการผลการเรียนรู้ทันที บทบาทของผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองตามระดับความรู้ความสามารถของตนเอง มีการแก้ไขฝึกซ้ำเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและความเชี่ยวชาญ

5. Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียน ไปประยุกต์ใช้ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแค่เพียงการสอน เนื้อหาสาระให้ผู้เรียนเข้าใจ โดยขาดกิจกรรมนำความรู้ไปประยุกต์ใช้นี้ เท่ากับช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านแล้วลักษณะของสาระและกิจกรรมที่จัดเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนการดำเนินการ

1. การวิเคราะห์หลักสูตร
2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักสูตรกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
3. การเลือกและนำภูมิปัญญาชาวบ้านสู่การเรียนการสอน
4. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการจัดทำกำหนดการสอน
 - 4.1 ประเมินความสนใจของผู้เรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 4.2 เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิชาหนึ่งเข้ากับวิชาอื่น ๆ
 - 4.3 นักเรียนเล่าประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและครูให้ความรู้เพิ่มเติม
 - 4.4 นักเรียนหาคำความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (ขั้นนักเรียนรู้จักค้นแปลความรู้โดยนักเรียนคิด)
 - 4.5 นักเรียนพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล (นักเรียนปฏิบัติ)
 - 4.6 รายงานการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูและเพื่อน
 - 4.7 นักเรียนนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

หลักการการจัดการเรียนการสอนแนว LICTA

1. สนองความแตกต่างของบุคคล
2. ได้เรียนสิ่งที่สนใจ/ต้องการ/มีประโยชน์ต่อตนเอง

3. ได้เรียนรู้ด้วยวิธีที่สอดคล้องกับความสามารถของตน
4. เด็กแต่ละคนมีโอกาสเรียนรู้เต็มศักยภาพ ได้รับการเอาใจใส่ช่วยเหลือรายบุคคล
5. เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
6. เรียนรู้จากของจริง
7. เรียนรู้จากกิจกรรมการปฏิบัติการ
8. เรียนรู้จากการทดลอง โครงการ
9. เรียนรู้จากกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์
10. เรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ
11. เรียนรู้จากกระบวนการแก้ปัญหา
12. เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
13. เด็กได้มีโอกาสกำหนดผลการเรียน
14. เด็กร่วมวางแผนวิถีทางได้ความรู้
15. เด็กได้ร่วมประเมินผลการเรียนรู้

นิคม ชมพุดง (2545 : 155-162) กล่าวว่า กระบวนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีขั้นตอนการดำเนินงานสำคัญดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง ทำการศึกษาวิเคราะห์หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการ การวัดผลประเมินผลและติดตาม หรือเกณฑ์การใช้ หลักสูตรว่ามีส่วนใดบ้างที่เกี่ยวกับท้องถิ่นหรือชุมชน จากนั้นศึกษาคำอธิบายรายวิชา เพื่อศึกษา วิเคราะห์ว่ามีจุดประสงค์ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมใดที่เหมาะสมจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
2. จัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเสาะหาผู้ทรงปัญญาในท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน โดยวิธีหลายวิธีและจากหลายแหล่ง เช่น ครูให้นักเรียนไปสอบถาม หรือสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน โดยให้นักเรียนบันทึกข้อมูลลงในแบบ เก็บรวบรวมข้อมูลที่ครูและนักเรียนร่วมกันจัดทำขึ้น ครูสอบถามหรือสัมภาษณ์ครูในโรงเรียน นักการศึกษา ไรง นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น/ผู้รู้ในท้องถิ่น กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดต่าง ๆ ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดหรืออำเภอ โดยบันทึกลงในแบบสำรวจข้อมูลที่จัดทำขึ้น ควรบันทึกภาพหรือเสียงผู้ให้ ข้อมูลและปราชญ์ชาวบ้านไว้ด้วย จากนั้นนำมาจัดทำเป็นแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. จัดทำกำหนดการสอนและเตรียมการสอน ทำการเขียนแผนการสอน โดยเลือก ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากข้อ 2 ที่เหมาะสมมาใช้ในการจัดทำแผนการสอน แนวทางการเลือกภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

- 3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาใน
หลักสูตรแม่บท
- 3.2 เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความสนใจ หรือความต้องการของ
นักเรียน
- 3.3 สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งความพร้อม
ของโรงเรียน
- 3.4 ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิจัยจริง ได้ลงมือปฏิบัติจริง
เน้นกระบวนการสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 3.5 เหมาะสมกับทรัพยากรที่เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่
- 3.6 เหมาะสมกับเวลาเรียน
- 3.7 สะดวก ปลอดภัย
- 3.8 ชุมชนมีส่วนร่วม
- 3.9 ไม่มีเนื้อหาที่กล่าว โดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม
อันดี และไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศไทย

4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน โดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

- 4.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกโรงเรียน
- 4.1.1 การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการ โดยติดต่อ
ประสานงานกับผู้ปกครองหรือปราชญ์ชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการล่วงหน้าก่อน แล้วจึงทำหนังสือ
ขอความร่วมมือเป็นทางการในภายหลัง
- 4.1.2 การให้นักเรียนไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแล้วนำมาจัดกิจกรรม
การเรียนรู้ เช่น ครูและนักเรียนร่วมกันคัดเลือกบุคคลที่จะให้ข้อมูล นักเรียนไปเก็บรวบรวมข้อมูล
แล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
- 4.2 จัดการเรียนการสอนในโรงเรียน
- 4.2.1 การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน โดยการประชุม
ร่วมกันระหว่างผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ ที่เป็นคณะทำงานพัฒนา
หลักสูตร เพื่อศึกษาหลักสูตรแม่บท ศึกษาสภาพความต้องการท้องถิ่น พิจารณาเนื้อหาที่เหมาะสม

ที่จะนำมาสอนนักเรียน ต่อจากนั้นผู้สอนจึงจัดทำ โครงการสอน ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ความคิดรวบยอด วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน และการวัดผลประเมินผล

4.2.2 การนำสิ่งที่เป็ความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาที่สอน โดยครูผู้สอนและนักเรียนช่วยกันรวบรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติท้องถิ่น บุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ วรรณกรรมท้องถิ่น นำมาจัดทำเป็นบทเรียนเสริม การศึกษาความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านแล้วนำมาสอนนักเรียน

4.2.3 การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีจุดประสงค์สำคัญในการอนุรักษ์สิ่งที่ตั้งงามไว้ รวมทั้งเป็นการฟื้นฟูสิ่งที่ตั้งงามกลับมาเป็นประโยชน์ ให้นักเรียนสำรวจศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน แล้วจัดทำเป็นเอกสาร ส่วนสิ่งที่ได้รับก็จัดทำเป็นดัชนีแยกเป็นหมวดหมู่ โดยเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อให้นักเรียน นักศึกษาค้นคว้าและครุควรนำสาระความรู้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงไปสู่ วิทยาการสมัยใหม่

4.2.4 การเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมสอน เป็นการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน โรงเรียน เช่น เชิญมาสอนดนตรีพื้นเมือง การแสดงพื้นเมือง โดยครูวางแผนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน อาจจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปของกลุ่มสนใจใช้เวลา 1 ชั่วโมง หรือใช้เวลาในวันหยุดซึ่ง โรงเรียนควรจะได้ติดต่อประสานงานกับปราชญ์ชาวบ้านล่วงหน้า เตรียมการต้อนรับ เตรียมงานธุรการ เตรียมสถานที่และเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ให้พร้อม สำหรับขั้นตอนการดำเนินงาน ใกล้เกี่ยวกับการเชิญวิทยากรบุคคลภายนอกมาทำการสอนในโรงเรียน

5. การวัดผลและประเมินผล ระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทำการวัดผลประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการสอนและบันทึกผลการประเมินสะสมไว้เพื่อสรุปการประเมินวัดระดับคุณภาพปลายภาคเรียน โดยใช้วิธีการเหมาะสมหลายวิธี เช่นการสังเกตการปฏิบัติงาน ตรวจสอบงาน วัดความรู้ เป็นต้น ซึ่งการสังเกตการณ์ปฏิบัติงาน ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในเรื่องต่อไปนี้

1. การทำงานเป็นทีม มีองค์ประกอบดังนี้

1.1 มีทักษะในการใช้เครื่องมือในการทำงานคือ เลือกใช้เครื่องมือได้เหมาะสมกับงาน ใช้อย่างถูกต้อง ใช้อย่างคล่องแคล่วและใช้อย่างปลอดภัย

1.2 มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นผู้นำ เป็นผู้ตามที่ดี ขอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น รับผิดชอบเอื้อเฟื้อ ไม่เอาเปรียบ และเสนอความคิดเห็น สรุปและเสนอผลงาน

2. การมีนิสัยรักการทำงาน มีองค์ประกอบ ดังนี้

2.1 ความรู้ความสามารถในการทำงาน เช่น รู้จักงาน วางแผน และวิธีการทำงาน การแก้ปัญหา ฯลฯ

2.2 มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน หมายถึง มีความสนใจ ตั้งใจ เอาใจใส่และสนุกกับการทำงาน ทำงานโดยไม่รอคำสั่ง แสวงหางานและทำงานมีประสิทธิภาพ

2.3 มีนิสัยในการทำงาน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความประหยัด ขยัน อดทน ละเอียดถี่ถ้วน มีระเบียบ ซื่อสัตย์และพึ่งตนเอง

3. การปรับปรุงงานอยู่เสมอ มีองค์ประกอบ ดังนี้

3.1 วิเคราะห์งานเพื่อหาข้อบกพร่อง หรือหาวิธีการทำงานในงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2 หาทางเลือกในการแก้ปัญหาและเลือกทางเลือก

3.3 นำทางเลือกมาปรับปรุงการทำงานและผลงาน

ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

ในปัจจุบันหน่วยงานและสถาบันการศึกษา พยายามนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่การศึกษาในระบบมากขึ้น โดยมีความเชื่อว่าการจัดการศึกษาไม่สามารถแปลกแยกไปจากท้องถิ่นเพราะการศึกษาจะต้องนำเอาประเด็นในท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กเกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตน สามารถทำให้เด็กที่จบการศึกษาออกไปมีสำนึกภูมิใจชอบและมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สังคมได้ (นิคม ชมพุดวง, 2545ก : 56)

อย่างไรก็ตามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควรทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบ โรงเรียน ยังน โยบายรองรับที่ชัดเจน เพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ได้มีความเชื่อมั่นและทราบทิศทางในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2. ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นขาดการยอมรับและขาดการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในระดับโรงเรียน

3. การจัดการเรียนการสอนยังไม่นำเอาประเด็นของท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่ควร แม้ว่าหลักสูตรได้เปิดกว้างให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนได้ตามความเหมาะสม แต่ครูและผู้บริหารบางส่วนยังไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรและแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้เท่าที่ควร

4. การเรียนการสอนตามหลักสูตรในระบบการศึกษาแต่ละระดับยังไม่ได้คำนึงถึง สักส่วนและความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากลเท่าที่ควร

5. หน่วยงานและสถาบันการศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้จัดให้มี องค์กรรับผิดชอบ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยตรง เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและเชื่อมโยงการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นสู่ระบบการศึกษา

วิธีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย (2543 : 17-18)

กล่าวว่าวิธีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นกระทำได้โดย

1. การวิจัย หมายถึง การสำรวจ ศึกษา สังเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อ ประโยชน์ในการอนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างความเป็นเลิศและแลกเปลี่ยน ภูมิปัญญา
2. การพัฒนา หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญา ให้สอดคล้องกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยที่ยังรักษาไว้ซึ่ง เอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย รวมทั้งพัฒนากระบวนการถ่ายทอดให้เหมาะสม
3. การฟื้นฟู หมายถึง การเลือกสรรมรดกทางปัญญาที่มีคุณค่าในอดีต แต่ได้สูญ หายหรือกำลังเสื่อมสลายไป ให้กลับมามีความหมายและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนใน ชาติและถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบ โรงเรียน เช่น การฟื้นฟูดนตรีไทย การฟื้นฟู ประเพณีการผูกเสี่ยว เป็นต้น
4. การอนุรักษ์ หมายถึง การพิทักษ์รักษาและธำรงไว้ซึ่งมรดกทางปัญญาทั้งที่เป็น รูปธรรมและนามธรรม เพื่อสร้างความรักความหวงแหน ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในความ เป็นชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง
5. การเสริมสร้างความเป็นเลิศ หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลที่มี ความรู้ความสามารถพิเศษทางด้านภูมิปัญญา ได้มีโอกาสแสดงออกและพัฒนาความรู้ความสามารถ พิเศษทางด้านภูมิปัญญาอย่างเต็มศักยภาพ ถึงขั้นสมควร ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอกทัศคะทางภูมิ ปัญญาหรือผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านนั้น ๆ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงาน ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติได้ทำกิจกรรมทางภูมิปัญญา เพื่อส่งเสริมผู้มีความรู้ ความสามารถพิเศษทางด้านภูมิปัญญาอันจะนำไปสู่การสร้างเอกทัศคะทางภูมิปัญญาหรือผู้ทรง ความเป็นเลิศทางภูมิปัญญาในอนาคต

6. การถ่ายทอด หมายถึง การนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรถั่นกรองแล้วไปใช้ในกระบวนการให้การศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่าและนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับยุคสมัย

7. การส่งเสริม หมายถึง การสนับสนุนให้บุคคลหรือหน่วยงานสามารถจัดกิจกรรมด้านภูมิปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

8. การแลกเปลี่ยน หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับนานาชาติ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญา เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการเรียนการสอนและถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่สันติภาพและสันติสุขแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

9. การประยุกต์ หมายถึง การปรับความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น การประยุกต์การบวชมาเป็นการบวชต้นไม้ เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ การประยุกต์ดนตรีไทยกับดนตรีสมัยใหม่หรือการร้องรำต่าง ๆ

10. การสร้างใหม่ หมายถึง การคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลางมีลักษณะคล้ายกับระนาดแต่แตกต่างทั้งรูปแบบและเสียง การคิดโครงการเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าของความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคาร โคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นระบบมากขึ้น

นโยบายที่เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นรากฐานและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม กรมวิชาการ (2544 : 22) จึงกำหนดเป็นนโยบาย ไว้ดังนี้

1. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติโดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาสากลและเหมาะสมกับจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนและสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญาไทยทุกระดับและทุกระบบในรูปแบบที่หลากหลาย

2. ขก้องและเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาและสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบรวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้และดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก มีการกำหนดภารกิจหน้าที่ การจ่ายค่าตอบแทนการปฏิบัติงานตามภารกิจหน้าที่ แลกเปลี่ยน เชื่อมโยงและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทย

3. สนับสนุนการศึกษาและวิจัยด้านภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

4. พัฒนากลไกการบริหารและจัดการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย โดยเน้นการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ให้เอื้อต่อการส่งเสริมเครือข่ายภูมิปัญญาไทย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ มุ่งกระบวนการสร้างและพัฒนาภูมิปัญญาไทย ทั้ง 8 งาน ได้แก่ งานวิจัย งานพัฒนา งานฟื้นฟู งานอนุรักษ์ งานถ่ายทอด งานส่งเสริม งานสร้างเสริมความเป็นเลิศและงานแลกเปลี่ยนให้สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ในการเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผู้วิจัยได้เสนอ ดังนี้

อังกุล สมคะเนย์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด อุบลราชธานี พบว่า ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประกอบอาชีพพัฒนาหลักสูตรในลักษณะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีเชิญเจ้าของภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ปัญหาที่พบคืองบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอไม่เคยได้รับความสนใจกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เจ้าของภูมิปัญญาขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ มีภารกิจส่วนตัวจึงไม่ค่อยมีเวลาร่วมมือกับทางโรงเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ครูผู้สอนมีภารกิจมากไม่มีเวลาเพียงพอที่จะพัฒนาหลักสูตรและไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

รัตนะ บัวสนธิ์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง พบว่านโยบายระดับเหนือโรงเรียน เช่น นโยบายประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษา มอบหมายให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนำไปปฏิบัตินั้น ส่งผลให้ครูผู้นำหลักสูตรไปใช้ เกรงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจะทำให้การเรียนการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรแม่บทจบลงไม่ทันท่วงที กับการทดสอบประเมินผลสัมฤทธิ์ปลายปีการศึกษา อันจะส่งผลให้อันดับคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ ซึ่งผลอันดับที่ไม่น่าพอใจนี้ก็มีผลทางอ้อมต่อการพิจารณาความดีความชอบและการเลื่อนขั้นเงินเดือนของครูอีกส่วน

หนึ่งด้วย ครูจึงรีบสอนในเนื้อหาหลักสูตรแม่บท นอกจากนั้นนโยบายและแผนงานย่อย ๆ อื่น เช่น การประกวด การแข่งขันประเภทต่าง ๆ มีส่วนทำให้อาจารย์ใหญ่ และครูต้องปฏิบัติงานเพื่อสนองนโยบายนั้น เป็นผลให้อาจารย์ใหญ่และครูไม่มีเวลาทุ่มเทกับงานวิชาการ โรงเรียนเท่าที่ควร

ระนิค ณ พัทลุง (2539 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการเกษตรของหลนหมักดี ศึกษาด้านแนวคิดรูปแบบ คุณค่าและผลกระทบที่มีต่อสังคมภาคใต้ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหลน หมักดี ครอบครัว ชาวบ้านใกล้เคียง ด้วยวิธีสัมภาษณ์และการสังเกต ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดที่เป็นปัจจัยสำคัญคือ การเรียนรู้และเห็นคุณค่าจากการทำการเกษตรแบบพื้นบ้านภายในชุมชน การหาวิธีเพื่อทำการเกษตรเลี้ยงครอบครัวได้และการยึดมั่นต่อคำสอนของศาสนาอิสลาม ทำให้เกิดแนวคิดในการเกษตรแบบพึ่งตนเอง โดยคำนึงถึงหลักสี่ธาตุ เชื่อว่าพืชบางชนิดมีธาตุที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน จึงสามารถนำพืชเหล่านั้นมาปลูกซึ่งกันและกันได้ และคำนึงถึงความสูงต่ำของพืชแต่ละชนิดเมื่อเติบโตเต็มที่ ซึ่งนำมาปลูกร่วมกันแล้วจะเจริญเติบโตไม่พร้อมกัน มีต่างระดับกัน กิ่งก้านไม่กีดขวางกันและเป็นร่มเงาให้แก่กัน ทำให้พืชแต่ละชนิดมีดอกผลที่สมบูรณ์ จากแนวคิดจึงทำให้ทำเกษตรแบบเลียนแบบธรรมชาติ โดยปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่ใกล้เคียงกัน พืชที่ปลูกพึ่งพากันเองตามธรรมชาติ ไม่ใช่ยาปราบศัตรูพืช หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีจากการทำการเกษตรดังกล่าวทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจและสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน อีกทั้งยังช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีผลต่อสังคมภาคใต้อย่างกว้างขวาง ทั้งในกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มบุคคลอื่น โดยมีผลกระทบต่อแนวคิดและการนำไปปฏิบัติในการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง

เวกวรรณ น้าสันเทียะ (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ : กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าสภาพปัจจุบัน แนวนโยบายกำหนดให้มีการปรับปรุงระบบ หลักสูตร เนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ให้ผู้บริหารมีอำนาจนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการศึกษา พัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่ แนวทางปฏิบัติ กำหนดให้จัดทำข้อมูลแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งวิทยากร จัดทำหลักสูตรร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่นเน้นการปฏิบัติจริง โดยอาศัยเครือข่ายการเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนการสอนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นเนื้อหาในเรื่องความเชื่อทางพุทธศาสนา คุณค่าความเชื่อระหว่างคนกับธรรมชาติ คุณค่าของคำสอนขนบธรรมเนียมประเพณี การใช้แหล่งน้ำและคุณค่าของศาสตร์ท้องถิ่นมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สำหรับวิธีการถ่ายทอด ส่วนใหญ่เชิญปราชญ์มาให้ความรู้ สำหรับ

ปัญหาที่พบเช่น ขาดการรับรู้นโยบาย ขาดความตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดแคลนปราชญ์ท้องถิ่น ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ ขาดแคลนการสนับสนุนงบประมาณ ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่รับผิดชอบและ โรงเรียน ควรดำเนินการต่าง ๆ

ในเรื่องดังนี้ พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์ท้องถิ่น มีความสามารถในการถ่ายทอดและมีความตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากร จัดตั้งองค์กรระดับชาติ ลดขั้นตอนด้านงบประมาณ กระจายอำนาจสู่ชุมชน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและจากส่วนกลาง

ธิดารัตน์ พิมพ์ศรี (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการและสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าสถานศึกษาและครูผู้สอนนำความรู้และประสบการณ์จากบ้านมาสอดแทรกในการสอน และมีการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาร่วมวางแผนกับครูผู้สอนเพื่อสร้างหลักสูตรที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมทั้งมีการจัดครูเข้าอบรมและส่งเสริมให้จัดสื่อการเรียนการสอน ความต้องการของครูผู้สอนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน โรงเรียน มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งครูผู้สอนยังขาดเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

นิตยา บุตรศรี (2542 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใน โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะของการบรรยายละเอียดของเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริม โดยดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษาและกลุ่มการทำงานอาชีพในระดับมัธยมศึกษา ปัญหาที่พบในการดำเนินงานได้แก่ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ ไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน จึงเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้

ศกุนตลา เหลืองสกุล (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เรียนรู้ด้วยตนเองจากการอ่านการสังเกต การพูดคุย การทดลอง การปฏิบัติจริง เรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว ใช้การพูดคุย การสาธิต การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง

เจนจิรา ลาตบัวขาว (2546 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ
ศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน โดยภาพรวมและรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ใน
ระดับปานกลาง ปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร โรงเรียนและ
ครูผู้สอน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และความต้องการการจัด
การเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน โดยภาพรวมและ
รายด้านพบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับมาก สำหรับในด้านงบประมาณมีปัญหาอยู่ในระดับมาก
และความต้องการการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมและรายด้าน
มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

สุดใจ อ่อนถาษา (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการ
นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาสภวิทยเขตภูเวียง ผลวิจัยพบว่า
สภาพปัจจุบันและปัญหา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรม
เสริมหลักสูตร ผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชาในด้านบทบาทหน้าที่ไม่มีการจัดการประชุมอบรม
เกี่ยวกับเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านนโยบายมีการกำหนด
แผนนโยบายเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ด้านแผนงาน
โครงการ มีการกำหนดแผนงาน โครงการ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน
การสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีปัญหาคือ ครูผู้สอนไม่ให้ความสำคัญ บุคลากรไม่มี
ความสามารถ ชุมชนหรือผู้ปกครองนักเรียนไม่ให้ความสำคัญ มีปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์
งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการควบคุม ดูแล กำกับนิเทศและติดตาม ปัญหาบทบาทครูผู้สอน
ในด้านการวางแผน ส่วนใหญ่ไม่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ มีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชาขึ้นเอง ด้านวิธีการ มีการเชิญ
ปราชญ์ท้องถิ่นมาสอน ด้านผลที่ได้รับ สนองตอบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการปฏิรูป
การศึกษา ปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม
หลักสูตรพบว่าผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชา เห็นด้วยกับการสร้างความตระหนักแก่บุคลากร
ปรับหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
ครูผู้สอนเห็นด้วยกับการเชิญผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
นำนักเรียนไปศึกษาสำรวจและเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นความต้องการ ผลที่ได้รับและการ
นำไปใช้จากการได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม

หลักสูตร พบว่า นักเรียนต้องการได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่อง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพ

ศุคเขต บำรุงแก้ว (2547 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ว่าความคิดเห็นของครูวิชาการและครูผู้สอนทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนรายด้านอยู่ในระดับปานกลางรอบด้าน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนและรูปแบบการเรียนการสอน และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ การจัดหลักสูตรและด้านความพึงพอใจ และครูวิชาการและครูผู้สอนช่วงชั้นที่ 3 และนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้ 1) ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอในการจัดหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เขาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ 2) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนการสอน ควรได้มีการวางแผนเป็นอย่างดี และ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่มากแต่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดีในการนำมาใช้จัดการเรียนการสอน

ปรีชา บุญขจร (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับสภาพการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอชุมพลบุรีมีการมีการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกันและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน

วิเชียร พลดี (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 มีการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ข้าราชการครูที่มีตำแหน่ง วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกันมีการความคิดเห็นต่อการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ไม่แตกต่างกัน

สวาสดี แสนพันดร (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผู้บริหารและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เพ็ญศรี จันปุม (2554 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารหลักสูตรท้องถิ่นโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการจัดทำหลักสูตร และครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกันและมีประสบการณ์ต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุป งานในประเทศกล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร ส่วนใหญ่จะเป็นด้านอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน ปัญหาที่พบคือ ครูผู้สอนมีความรู้ที่น้อย ขาดทักษะในการถ่ายทอด ขาดประสบการณ์ที่ดี ขาดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่มาสสนับสนุนในการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนให้ความสำคัญร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างจริงจัง การเรียนไม่ต่อเนื่องเรียนตามกระแส ต้องก้าวให้ทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ เยาวชนรุ่นหลังถึงจะนิยม จึงจะทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ

งานวิจัยต่างประเทศ

สำหรับงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง กับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและรวบรวมเพื่อนำเสนอ ดังนี้

ฮอปกินส์ (Hopkins. 1985 : 1824-1825-A) ได้ทำการวิจัยการจัดหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับหลักสูตรวอลเลย์ สกูล ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบมีผลกระทบต่อการจัดหลักสูตรคือ ปัญหาการปรับใช้แผนปฏิบัติการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ขาดหลักสูตรที่มีเฉพาะท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่นไม่เรียกร้องให้มีการจัดหลักสูตรระดับท้องถิ่น มีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

แบททีสัน (Battison. 1991 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเป็นรายกรณีเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการสำรวจข้อมูลเพื่อการทำวิจารณ์หลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นใน 3 โรงเรียนของอำเภอหนึ่งในรัฐ โอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยประชุมปรึกษาหารือเพื่อตัดสินใจกันในการที่กำหนดลักษณะรูปแบบในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าในการจัดเตรียมหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและการพัฒนาหลักสูตรซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ชวาป (Schwab) และยังคงสอดคล้องกับแนวนโยบายตามหลักของ วอล์คเกอร์ (Walkers) แนวความคิดของทั้งสองนี้ชี้ให้เห็นว่าความรู้เบื้องต้นเหล่านี้สามารถนำไปใช้ย่อมมีประสิทธิภาพในเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น

และผลงานของวอร์คเกอร์และชวาป (Walker & Schwab) ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในระดับมหาวิทยาลัยเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตั้งโรงเรียนทั่วไปอีกด้วย

ทาวาง (Tawang. 1995 : 21183-A) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในรูปแบบการคิดเรื่องให้คำปรึกษาการช่วยให้การเรียนรู้กับความเชื่อในการดูแลสภาพพบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น เมื่อนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วผลสัมฤทธิ์ยังไม่เปลี่ยนแปลง และเมื่อเปรียบเทียบพบว่า ด้านการฝึกอบรมความแตกต่าง รวมทั้งรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจโดยรวมไม่แตกต่างกัน

บิโกส (Bigos. 1997 : 1507) ได้วิจัยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ พฤติกรรมและกิจกรรมของผู้บริหารในการนำหลักสูตรเข้าไปใช้พัฒนาและปรับปรุงโรงเรียนท้องถิ่น โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ให้ข้อมูล จำนวน 67 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารได้นำหลักสูตรที่มีการตรวจสอบโดยผู้ตรวจมีการนำมาใช้บ่อยที่สุด และนำมาใช้เป็นแนวนโยบาย และผู้บริหารที่มีประสบการณ์สูงชอบที่จะไปมีส่วนร่วมกับผู้ตรวจมากกว่า นอกจากนี้ผู้บริหารยังมีความเชื่อว่าพวกเขาคือแรงจูงใจที่จะช่วยเพิ่มระดับการทำงานและการทำงานให้ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายได้

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยต่างประเทศกล่าวถึงหลักสูตรท้องถิ่นในด้านปัญหาการปรับใช้กับแผนปฏิบัติการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และมีการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง